

Príručka pre Občiansky dialóg o podpore sociálneho začlenenia starších ľudí

December 2010

Obsah

1	Predslov
1	Úvod
2	Definícia občianskeho dialógu
<hr/>	
2	I. Osvedčené postupy v občianskom dialógu, pokiaľ ide o otázky v oblasti starnutia
3	Občiansky dialóg zahŕňajúci starších ľudí a ich organizácie
8	Občiansky dialóg pre podporenie sociálneho začlenenia v starobe
8	Ďalšie iniciatívy pre občiansky dialóg, ktoré presadzujú organizácie tretieho sektora
8	Všeobecné právne predpisy, ktoré podporujú občiansku spoločnosť a občiansky dialóg
9	Občiansky dialóg na všetkých úrovniach riadenia
<hr/>	
12	II. Zapojenie organizácií starších ľudí do občianskeho dialógu
12	Aké sú prínosy z účasti v občianskom dialógu?
13	Aké sú bariéry a problémy s účasťou v občianskom dialógu?
15	Aké sú faktory pre úspešné zapojenie sa do dialógu?
<hr/>	
16	III. Odporúčania na posilnenie občianskeho dialógu
16	Úlohy pre organizácie starších ľudí
18	Úlohy pre verejné orgány
<hr/>	
19	Záver

Predslov

V rámci projektu INCLUSage vytvorili organizácie starších ľudí z Bulharska, Českej republiky, Fínska, Nemecka, Talianska, Poľska a Slovenska spolu s členmi organizácie AGE Platform Europe túto Príručku pre občiansky dialóg o podpore sociálneho začlenenia starších ľudí (ďalej len Príručka).

Zámerom Príručky je prezentovať osvedčené postupy občianskeho dialógu o otázkach starnutia, vrátane tých, ktoré podporujú sociálne začlenenie v starobe. Príručka tiež poskytuje pár návrhov, ako najlepšie realizovať občiansky dialóg a zúčastňovať sa na tomto procese na všetkých úrovniach tvorby politiky v krajine: od vládnej úrovne cez stratégie a iniciatívy na regionálnej a miestnej úrovni, ktoré majú za cieľ zlepšiť každodenný život starších ľudí.

Táto Príručka obsahuje aj konkrétne odporúčania: najprv o tom, ako môžu organizácie starších ľudí posilniť starších ľudí v tom, aby zohrávali aktívnu úlohu v politických diskusiách a ako sa úspešne zúčastňovať na procesoch tvorby politiky a ďalej o tom, ako by mali verejné orgány podporiť starších ľudí a ich organizácie v tom, aby realizovali udržateľný občiansky dialóg o tvorbe politiky s ohľadom na otázky starnutia.

Dúfame, že túto Príručku použijú organizácie starších ľudí aj verejné authority na všetkých úrovniach k tomu, aby umožnili rozsiahly dialóg medzi relevantnými činiteľmi. Hlavným cieľom je posilniť národné diskusie o podpore a zaistení blaha a dôstojnosti v starobe.

Kontext

Je všeobecne uznávané, že stále viac občanov má pocit, že sú vylučovaní z hlavnej politiky a spoločenských diskusií, a že reprezentatívna demokracia neadresuje záujmy ľudí a nespĺňa ich potreby. Zároveň sa občianska spoločnosť stále zväčšuje a v súčasnosti ju značne zastupujú mimovládne organizácie a komunitné skupiny. Títo rôzni zástupcovia občianskej spoločnosti predstavujú novú a základnú časť demokracie a poskytujú občanom možnosť vyjadriť názory o spoločenských otázkach a ovplyvniť tak proces rozhodovania na všetkých úrovniach.

Organizácie, ktoré zastupujú starších ľudí a obhajujú ich práva tiež inklinujú k aktívnej účasti na procese politického vývoja, aby vyjadrovali záujmy a otázky, ktoré majú vplyv na starších ľudí. V tomto čase vzrastajúceho starnutia populácie a zhoršenia celkových sociálnych súvislostí spôsobených krízou je priamy hlas obyčajných starších ľudí potrebnjší viac ako kedykoľvek doposiaľ. Pre schopnosť reagovať na demografickú zmenu bude rozhodujúci rozsiahly občiansky dialóg medzi občanmi všetkých vekových kategórií, verejnými autoritami a relevantnými činiteľmi, ktorých rozhodnutia majú dopad na každodenné životy ľudí.

“Dúfame, že túto Príručku použijú organizácie starších ľudí aj verejné authority na všetkých úrovniach k tomu, aby umožnili rozsiahly dialóg medzi relevantnými činiteľmi.”

„V tomto čase vzrastajúceho starnutia populácie a zhoršenia celkových sociálnych súvislostí spôsobených krízou je priamy hlas obyčajných starších ľudí potrebnjší viac ako kedykoľvek doposiaľ.“

„Občiansky dialóg má všeobecnú povahu a vzťahuje sa všeobecne na verejnú politiku, zatiaľ čo sociálny dialóg zahŕňa špecifickú makroekonomickú sféru s jasnými cieľmi a štandardnými aktérmi – verejné orgány, zamestnávateľia a pracovníci.“

Definícia občianskeho dialógu

Neexistuje spoločná definícia občianskeho dialógu. Nejde o paralelný ani o komplementárny koncept pre sociálny dialóg. Občiansky dialóg má všeobecnú povahu a vzťahuje sa všeobecne na verejnú politiku, zatiaľ čo sociálny dialóg zahŕňa špecifickú makroekonomickú sféru s jasnými cieľmi a štandardnými aktérmi – verejné orgány, zamestnávateľia a pracovníci.

Občiansky dialóg je rozmanitejší a inkluzívnejší ale aj menej štruktúrovaný. Jeho vzťahy medzi verejnými orgánmi a občianskou spoločnosťou sa dajú uskutočniť prostredníctvom rôznych kanálov, z iniciatívy ktorejkoľvek zo strán, a takými prostriedkami ako sú jednoduché stretnutia, zasadnutia, konferencie, písomné konzultácie, atď. Hlavne v súvislosti s EU sa tieto štruktúry občianskeho dialógu tvoria a podporujú na preklenutie priepasti medzi EU, jej inštitúciami a občanmi.

Občiansky dialóg je oficiálna diskusia o istej otázke, kde dve alebo viac strán vyjadrujú opačné názory a potom hľadajú konsenzus, ktorý môže uspokojiť ich príslušné stanoviská. Občiansky dialóg sa dá preto opísať takto:

- vzájomná súčinnosť medzi verejnými inštitúciami a organizáciami občianskej spoločnosti – nie ako jednostranná výmena;

- pokrýva rôzne formy účasti občianskej spoločnosti – od jednoduchého šírenia informácií, cez konzultácie až po aktívne zapojenie na rozhodovaní;
- koná sa zároveň s celým procesom tvorby politiky: zostavenie rámca, definovanie politických cieľov, realizácia, monitorovanie, hodnotenie a následná akcia.

I. Osvedčené postupy v občianskom dialógu, pokiaľ ide o otázky starnutia

Rozmanitosť politických, ekonomických, inštitucionálnych, právnych a kultúrnych kontextov v rámci skúmaných siedmich členských štátov EU vysvetľuje rôzne prístupy v organizovaní, tvorbe a realizácii občianskeho dialógu o otázkach starnutia a sociálnom začlenení starších ľudí. Nasledovné prípady nie sú všestranné, ani neznázorňujú úplne to, ako je občiansky dialóg o otázkach starnutia organizovaný, podporovaný či presadzovaný, ani ako by mal byť. Tieto príklady majú namiesto toho poskytnúť náhľad do rôznych iniciatív zo siedmich partnerských krajín, ktoré podporujú hlas obyčajných starších ľudí či ich úlohu v procesoch rozhodovania a tvorby politiky.

Avšak u krajín participujúcich na projekte INCLUSage, medzi ktorými boli krajiny zastupujúce aj západné európske demokracie so silným sektorom občianskej spoločnosti, aj bývalé krajiny východného bloku, ktoré si svoje politické, inštitucionálne a občianske štruktúry ešte stále upevňujú, je porovnanie medzi týmito krajinami ťažké, ak nie nemožné. Okrem toho tieto krajiny predstavujú rôzne spôsoby politickej organizácie, vrátane centralizovaných a federálnych štruktúr. Napriek tomu jedným z kľúčových záverov našej analýzy je, že bez ohľadu na národné súvislosti ostáva občiansky dialóg relatívne nevyjasneným pojmom vo všetkých krajinách a vo všeobecnosti tvorcovia politik na všetkých úrovniach nechcú zdieľať proces rozhodovania s obyčajnými občanmi a tými, ktorí ich zastupujú. Nie je prekvapujúce, že pre organizácie starších ľudí je ešte oveľa ťažšie zapojiť sa do diskusií o politikách sociálneho začlenenia, napr. čo sa týka blaha a dôstojnosti v starobe.

Príklady zo siedmich partnerských krajín predstavujú rôzne existujúce alebo plánované formy spolupráce občianskeho dialógu na národnej, regionálnej a miestnej úrovni. Jedná sa o iniciatívy aj s právnym základom, aj o neoficiálne iniciatívy a vzťahujú sa aj na procesy tvorby politiky vo všeobecnosti alebo konkrétne na otázky starnutia a starších ľudí. Tiež prezentujeme niektoré príklady o tom, ako samotné organizácie starších ľudí podporujú dialóg s inštitucionálnymi činiteľmi a ako môžu zapojiť do tohto procesu aj starších ľudí. Tieto iniciatívy „zhora-nadol“ ukazujú, že ak chýba oficiálna štruktúra pre občiansky dialóg, organizácie starších ľudí môžu mobilizovať svoje vlastné zdroje, poznatky a skúsenosti a zúčastňovať sa na tvorbe politiky a formulovaní konkrétnych návrhov pre politický rozvoj. Sebaurčenie mnohých organizácií starších ľudí vlastne nahrádza nedostatok stálych štruktúr občianskeho dialógu, ktoré navrhuje národná vláda a miestne orgány.

Občiansky dialóg zahrňajúci starších ľudí a ich organizácie

Národná úroveň

Národná Rada pre seniorov a starnúcu populáciu – Česká republika

Česká vláda v roku 2006 vytvorila stály poradenský orgán, kde si 28 zástupcov z rôznych organizácií starších ľudí spoločne so štátnymi zamestnancami z rôznych ministerstiev pravidelne vymieňa informácie o otázkach spojených so starnutím. Súhrnným cieľom Rady je vytvoriť prostredie prijateľné voči starším, ktoré podporuje zdravý, aktívny a dôstojný život v starobe. Rada okrem toho podporuje aktívne zapojenie starších ľudí do ekonomickej a sociálnej politiky vytvorenej v súvislosti s demografickým starnutím. Rada sa stretáva aspoň trikrát do roka a v prípade potreby na báze ad hoc. Má právomoc skúmať priamo sťažnosti občanov. Organizačnú, technickú a administratívnu prácu vrátane šírenia rozhodnutí a opatrení Rady zabezpečuje jej sekretariát, ktorý zaisťuje Ministerstvo práce a sociálnych vecí. Rada má štyri pracovné skupiny zaoberajúce sa nasledovnými otázkami: 1) zdravotná a dlhodobá starostlivosť, 2) trh práce, celoživotné vzdelávanie a sociálna ochrana závislá od príjmu, 3) antidiskriminácia a sociálna účasť a 4) rezidenčné bývanie a sociálne služby.

Ombudsman pre starších ľudí - Fínsko

Vo Fínsku organizácie seniorov lobovali za to, aby Parlament vytvoril funkciu Národného ombudsmana pre starších ľudí (Äldreombudsman). Jeho úlohou by bolo zaistenie stáleho spojenia medzi organizáciami zastupujúcimi starších ľudí a národnou vládou za účelom adresovania akýchkoľvek relevantných otázok a ak bude potrebné v prípade nerešpektovania práv starších ľudí robiť sprostredkovateľa. Základným princípom Ombudsmana pre starších ľudí by malo byť zapojenie organizácií starších ľudí do jeho diskusií. Skúsenosti a vedomosti starších ľudí musia byť použité pri tvorbe politických rozhodnutí – nie iba pokiaľ ide o otázky priamo spojené so starobou, ale tiež v širšom ponímaní, napríklad vo vzťahu k vzdelávaniu, zamestnaniu, službám verejného záujmu, atď.

„... jedným z kľúčových záverov našej analýzy je, že bez ohľadu na národné súvislosti ostáva občiansky dialóg relatívne nevyjasneným pojmom vo všetkých krajinách a vo všeobecnosti tvorcovia politik na všetkých úrovniach nechcú zdieľať proces rozhodovania s obyčajnými občanmi a tými, ktorí ich zastupujú.“

„... ak chýba oficiálna štruktúra pre občiansky dialóg, organizácie starších ľudí môžu mobilizovať svoje vlastné zdroje, poznatky a skúsenosti a zúčastňovať sa na tvorbe politiky a formulovaní konkrétnych návrhov pre politický rozvoj.“

„Cieľom nasledovných participatívnych orgánov zahŕňajúcich seniorov na regionálnej a miestnej úrovni nie je iba informovať a radiť verejným orgánom o otázkach spojených so starnutím, ale tiež iniciovať akcie v mene a v záujme komunit starších ľudí.“

Parlamentná pracovná skupina pre starších ľudí - Poľsko

Parlamentná pracovná skupina pre starších ľudí bola založená v roku 2008 z iniciatívy Senátu Poľska. Jej cieľom je mobilizovať členov Národného zhromaždenia, aby vypracovali dlhodobé politické opatrenia týkajúce sa starších ľudí a zahrnuli rozmer starnutia do všetkých relevantných politických rozvojev, hlavne do národných legislatívnych návrhov. Aby sa zaistilo, že národné a miestne politiky budú brať do úvahy potreby starších ľudí, táto pracovná skupina podporuje a presadzuje princíp účasti organizácií starších ľudí na politickej diskusii, napríklad zahrnutím národnej koordinačnej siete pre organizácie seniorov s názvom *Fórum 50+* do svojich diskusií. Jej členovia majú prístup k pracovnému programu Pracovnej skupiny a pravidelne ich pozýva na stretnutia, ktoré organizuje. Pracovná skupina tiež poskytuje užitočný kanál pre šírenie a prediskutovanie informácií o potrebách starších ľudí medzi politikmi a verejnosťou. Pracovná skupina v súčasnosti pracuje na návrhu pre novelizáciu Národného zákona o samospráve, v rámci ktorej sú miestne orgány povinné konzultovať s organizáciami starších ľudí prípravu miestnych politík.

Regionálna a miestna úroveň

Cieľom nasledovných participatívnych orgánov zahŕňajúcich seniorov na regionálnej a miestnej úrovni nie je iba informovať a radiť verejným orgánom o otázkach spojených so starnutím, ale tiež iniciovať akcie v mene a v záujme komunit starších ľudí. Parlamenty seniorov, Rady seniorov, Centrá starších ľudí, atď. tiež slúžia ako dozorné orgány pre monitorovanie realizácie politík, ktoré majú priamy dopad na starších ľudí. Medzi ich iniciatívy patrí organizovanie sociálnych a kultúrnych aktivít pre starších ľudí, uskutočňovanie tematických diskusií v rámci miestnych komunit (napr. o solidarite medzi generáciami), či aktívna účasť na politických rozvojach a tvorbe rozhodnutí týkajúcich sa starších ľudí (napr. zostavenie cien za energiu, pridelovanie príspevkov na bývanie pre najzraniteľnejších ľudí, prijatie dopravnej infraštruktúry pre postihnutých ľudí alebo

zabezpečenie zdravotnej a dlhodobej starostlivosti, dôchodkové reformy). Avšak vo väčšine skúmaných krajín nie sú ani Rady Seniorov, ani Parlamenty seniorov povinné, čo obmedzuje ich efektívnu úlohu a skutočný dopad na tvorbu politiky.

V **Bulharsku** existuje len pár participatívnych orgánov, ktoré sa zameriavajú priamo na starších ľudí. Existujúce verejné rady združujú občanov zo všetkých oblastí spoločnosti s cieľom vytvorenia dynamického a pozitívneho prostredia pre ich účasť na tvorbe politiky. Tieto **verejné rady sú dobrovoľné a nezávislé a existujú na národnej, regionálnej, samosprávnej a komunitnej úrovni**. V súčasnosti je zaregistrovaných okolo 60 národných verejných rád, 40 rád na regionálnej úrovni a vyše 50 rád na úrovni samosprávy. Rady na komunitnej úrovni realizujú najviac rôznych iniciatív. Tieto rozsiahle občianske iniciatívy sa venujú aj problémom, ktorým čelia jednotlivé populačné skupiny, ako sú starší ľudia, a podporujú aktívnu účasť občanov na rozvoji a realizácii samosprávnych plánov, stratégií a projektov. Napríklad poradenská Rada v regióne Lozents v Sofii združuje zástupcov 10 občianskych organizácií, poskytuje odborné skúsenosti a rady pri tvorbe miestnych praktík a politik a snaží sa podnietiť k občianskej účasti a posilnenému dialógu medzi správou a občanmi. Jedným z každoročných podujatí, ktoré Rada organizuje, je Európsky deň solidarity medzi generáciami. Ďalším príkladom je **Verejná Rada pre Starších ľudí** založená v samospráve Russe (predseda jej starosta) kde rôzne organizácie pracujúce pre starších ľudí a so staršími ľuďmi spoločne diskutujú o možných akciách.

V **Českej republike** organizácie starších ľudí organizujú zapojenie seniorov do politickej diskusie prostredníctvom neformálnych a **ad hoc účastníckych skupín s podporou samosprávnych orgánov**, napr. v Prahe. Počas stretnutí starší ľudia môžu adresovať svoje požiadavky priamo pozvaným zástupcom, napríklad zo sféry poskytovateľov sociálnych služieb. Tieto malé skupiny môžu byť veľmi užitočným nástrojom pri mobilizovaní názoru starších ľudí pri rôznych príležitostiach, napríklad pred tým, ako sa

uskutoční miestne referendum. Niektoré iné samosprávy v krajine tiež aktívne zapájajú starších ľudí, napríklad mestá Ústí nad Labem a Roudnice nad Labem zapájajú starších ľudí do diskusií o komunitnom plánovaní ich sociálnych služieb. V oboch mestách existujú tiež **pracovné skupiny**, ktoré sa zaoberajú otázkami starostlivosti pre starších a zdravotne postihnutých ľudí. V meste Ústí nad Labem bola tiež založená **Rada Seniorov**, ktorá pomáha mestským orgánom a zástupcovia starších ľudí sú zapojení ako poradcovia v rámci samosprávnej komisie pre otázky zdravotníctva.

Vo **Fínsku** nie sú **samosprávne Rady seniorov** povinné. Avšak 92 percent seniorov vo veku nad 65 rokov žije v samospráve, ktorá má takúto radu. Zástupcovia organizácií starších ľudí sú tiež členmi miestnych Rád seniorov. **Samospráva sa môže rozhodnúť, ako organizovať tieto orgány.** Tieto Rady seniorov sú aktívne v diskusiách o miestnych stratégiách. Tiež podnikajú iniciatívy na rôzne otázky, ktoré sa týkajú starších ľudí, ako je prístupnosť infraštruktúry v mestskom plánovaní, zdravotná starostlivosť, rekreačné aktivity, atď. Zároveň **tieto Rady nemajú žiadnu oficiálnu úlohu pre rozhodovanie.** Ak by bolo pre samosprávy povinné vytvárať Rady seniorov, ich úloha poradenského orgánu by sa tým posilnila.

V **Nemecku** sa organizuje verejná účasť seniorov na politickom rozhodovaní na regionálnej aj na miestnej úrovni. **Medzi rôznymi úrovňami riadenia je silné spojenie,** aby sa zaisťoval efektívnejší mechanizmus pre účasť občanov na politickom vývoji. Nasledovné príklady opisujú viacúrovňovú štruktúru pre občiansky dialóg o otázkach starnutia.

Memorandum pre účasť starších ľudí na tvorbe politiky a rozhodovaní na miestnej úrovni

Memorandum s názvom "Účasť na formovaní a rozhodovaní: seniori vo svojej miestnej komunite" sa vydalo v roku 2008 na federálnej úrovni, s cieľom vytvoriť pozitívny obraz o aktívnom starnutí a presadzovať silnejšiu účasť starších mužov a žien na tvorbe politiky. Bolo vytvorené pod vedením

siete BAGSO (Bundesarbeitsgemeinschaft der Senioren-Organisationen) v spolupráci s ďalšími organizáciami starších ľudí, organizáciami tretieho sektora, s federálnymi verejnými orgánmi, cirkvou, poskytovateľmi služieb, sociálnymi skupinami, atď. Memorandum poskytuje pokyny pre federálny program o „Aktívnom starnutí“ a podporuje miestne orgány v tvorbe štruktúr pre stálu účasť a zapojenie seniorov do života v komunite. V období od 2008 do 2010, vyše 150 samospráv dostalo „štartovacie“ financovanie (každá vo výške 10 000 Euro), aby prostredníctvom diskusií organizovaných miestnymi fórami vrátane organizácií seniorov určili potreby, názory a požiadavky, ktoré starší ľudia majú na miestnej úrovni. Tieto spoločné úvahy viedli napokon k vypracovaniu konkrétnych návrhov pre projekty na úrovni komunity, ktoré sa realizovali v spolupráci so staršími ľuďmi. Vybrané projekty boli financované Federálnym výskumným centrom pre Rozvoj občianskej spoločnosti, ktoré ich zároveň aj monitorovalo, aj hodnotilo.

Regionálny zákon o účasti seniorov

Zákon "Seniorenmitwirkungsgesetz", ktorý sa schválil v roku 2010 a pripravil v spolupráci Ministerstva sociálnych vecí a zdravotníctva a Rady seniorov v spolkovej krajine Mecklenbursko-predpomoransko (LSB MV), má za cieľ umožniť účasť starších ľudí na politickom plánovaní a definuje úlohu LSB MV ako agentúry pre riadenie. Zákony podporujúce regionálne Rady seniorov existujú aj v iných spolkových krajinách, napr. v regióne hlavného mesta Berlín od roku 2006, alebo sa v súčasnosti ich vznik pripravuje, napr. v Slobodnom štáte Durínsko. Všetky tieto regionálne Rady majú za cieľ vytvoriť kultúru občianskej účasti medzi seniormi a ich organizáciami a popri prípade vytvoriť oficiálne rámce pre aktívnu účasť starších ľudí na tvorbe miestnej politiky.

Regionálna Rada seniorov v Mecklenbursku-Predpomoransku

Regionálna Rada seniorov v Mecklenbursku-predpomoransku (LSB MV) podporuje rozsiahlejšiu politickú účasť starších ľudí vo všetkých okresoch a mestách tejto rýchlo starnúcej Spolkovej krajiny. Rada zahŕňa seniorov do politického plánovania na

interkomunálnej úrovni prostredníctvom tzv. regionálnych fór. Okrem toho LSB MV iniciuje a podporuje iné formy politickej účasti medzi staršími ľuďmi, ako je Parlament seniorov, kde sa formulujú požiadavky vo forme návrhov, ktoré sa potom adresujú tvorcom politik. Napríklad šieste zasadnutie Parlamentu občanov zvolané z iniciatívy LSB MV, prijalo v júni 2010 návrh pre „Opatrenia na predchádzanie chudoby v starobe a zabezpečenie dôchodkov“. Rada vydala nedávno závery týkajúce sa boja proti chudobe v starobe na všetkých úrovniach tvorby politiky.

Účast' starších ľudí na komunitnej úrovni sa organizuje prostredníctvom miestnych Rád seniorov – v súčasnosti existuje viac ako 1 200 takýchto orgánov. Tieto účastnícke orgány pracujú na predbežnej fáze tvorby politiky pred tým, ako regionálne parlamenty predložia legislatívne návrhy. Miestne rady seniorov tiež umožňujú spojenie medzi staršími ľuďmi, politikmi a verejnou správou, t.j. poskytujú podložené informácie z miestnej úrovne tvorcom rozhodnutí. Tým, že miestne Rady sú oboznámené s miestnymi sociálnymi realitami, poskytujú starším ľuďom príležitosť adresovať rôzne otázky, ktoré sa ich priamo týkajú, ale tiež tie, ktoré sa týkajú iných generácií. Tým prispievajú k posilneniu celkovej sociálnej súdržnosti.

Samosprávna medzisektorová spolupráca o otázkach starnutia

V Nemecku je stále väčším trendom vytváranie štruktúr pre trvalú medzisektorovú spoluprácu na úrovni samosprávy pre otázky starnutia. Napríklad organizácia „Budúcnosť starších ľudí“ v Anrsbergu spája existujúce štruktúry pre podporenie dobrovoľníckej činnosti a účasti seniorov (rady seniorov, úrady seniorov alebo školitelia seniori) s novými asociatívnymi sieťami a odbornými poradenskými orgánmi. Iné inovatívne programy, ako je napr. program Nadácie Bertelsmann „NAIS – Nové formy starnutia v mestách“ poskytuje príklady nových opatrení, ktoré sú zamerané na podporu účasti starších ľudí na tvorbe politiky.

V Taliansku existuje približne 10 000 centier pre starších ľudí, kde rôzne spoločenské, vzdelávacie, kultúrne a voľno-časové aktivity

podporujú spojenie medzi samotnými staršími ľuďmi a snažia sa posilniť ich a zapojiť do komunitného života. Tieto miestne centrá tiež predstavujú miesto, kde starší ľudia môžu vyjadriť svoje názory na otázky, ktoré sa ich týkajú. **Centrá riadia starší ľudia a ich organizácie, ale majú spoločné pravidlá**, ktoré boli vytvorené s mestskou správou prostredníctvom každoročných programov, t.j. samosprávy poskytujú centráм finančnú podporu. Dopad týchto centier starších ľudí na tvorbu politiky je však obmedzený kvôli nezáväzujúcemu charakteru konzultačných procesov. Hlavne postoj a otvorenosť jednotlivých samosprávnych štátnych zamestnancov môže zaistiť, aby bol hlas starších ľudí riadne vypočutý.

V rámci inštitucionálnych reforiem v **Poľsku** po roku 1989, sa prijal Zákon o Miestnej samospráve s cieľom posilniť proces revitalizácie miestnej vlády. Podľa tohto Zákona samosprávne orgány majú **zákonnú povinnosť spolupracovať s mimovládnyimi organizáciami** (MVO). Za posledné roky bolo v súlade s princípom väčšej účasti občanov, ktorý presadzuje vyššie uvedený Zákon založených niekoľko **samosprávnych rád seniorov**. Tieto Rady seniorov sú poradenským orgánom pre samosprávne alebo regionálne orgány a sú otvorené pre jednotlivcov vo veku 60 rokov a viac, pre zástupcov občianskej spoločnosti, pre miestnych štátnych zamestnancov a tvorcov politik.

Na **Slovensku** je zapojenie starších ľudí do politickej diskusie do značnej miery založené na vlastnej iniciatíve starších ľudí. Starší ľudia na miestnej a regionálnej úrovni sú zapojení prostredníctvom ich vlastných organizácií. Napríklad *Fórum pre pomoc starším*, národná organizácia obhajujúca práva seniorov, organizuje po celej krajine pravidelné **aktívne účastnícke skupiny**, kde sa diskutujú a monitorujú problémy a potreby starších ľudí v ich komunitách. Táto grass-rootová práca zahŕňa zber údajov prostredníctvom osobných či telefonických rozhovorov, prieskumov a dotazníkov o otázkach ako je zneužívanie starších, sociálne vylúčenie, izolovanosť, atď. *Fórum pre pomoc starším* založilo v roku 2008 na posilnenie hlasu starších ľudí svoju **vlastnú iniciatívu – Parlament seniorov**.

Parlament mobilizuje starších ľudí na miestnej, regionálnej a národnej úrovni, poskytuje im prístup k tvorcom politik a tým sa snaží o vybudovanie väčšieho konsenzu na otázku, ako najlepšie adresovať potreby starších ľudí a ovplyvniť relevantnú národnú politiku na všetkých úrovniach. Parlament seniorov nedávno pracoval na rôznych návrhoch pre národný zákon, ktorý má dopad na starších ľudí, napríklad Národný zákon o sociálnych službách a novelizácia národného zákona o minimálnom príjme.

Občiansky dialóg pre podporenie sociálneho začlenenia v starobe

Sieť MVO pracujúca pre starších ľudí a so staršími ľuďmi - Bulharsko

Zástupcovia z viac ako 20 občianskych organizácií z celej krajiny, ktoré pracujú pre starších ľudí alebo so staršími, vytvorili neformálnu sieť na posilnenie sociálneho začlenenia v starobe. Táto sieť je otvoreným fórom pre úvahy a diskusie ohľadne otázok podpory kvality života a blaha v starobe. Tiež pôsobí ako urýchľujúci prvok pre vytvorenie a podporu spoločných stanovísk a činností v prospech starších ľudí. Dôležitou súčasťou jej aktivít je aj podpora účasti starších ľudí na procese politického rozvoja. Sieť je otvorená pre každú organizáciu seniorov, ktorá má záujem o zdieľanie informácií a spoluprácu s inými podobnými organizáciami v krajine. Cieľom je posilniť občiansky dialóg o sociálnom začlenení v starobe a nabádať k efektívnemu a pravidelnému procesu konzultácií so staršími ľuďmi a ich organizáciami. Táto sieť vzájomne posilňuje svojich členov v aktívnej účasti pri lobbyingu tvorcov politik, t.j. podpora ich stanovísk a lobovanie u národných a miestnych orgánov a inštitúcií v tejto veci.

Program sociálneho začlenenia na miestnej úrovni „Sociálne integračné mesto“ - Nemecko

Tento federálny program, ktorý začal v roku 1999, je inovatívnou malou iniciatívou, ktorá pristupuje k rozhodovaniu o mestskom rozvoji za vysokej miery účasti. Program sa snaží o posilnenie aktívnej účasti ľudí, ktorí

čelia chudobe a sociálnemu vylúčeniu, spolu s organizáciami, ktoré ich zastupujú tým, že im poskytnú možnosť priamo prispievať do procesu rozhodovania. Táto iniciatíva tiež podporuje spoluprácu medzi všetkými relevantnými činiteľmi na miestnej úrovni. Tento program napríklad nedávno financoval projekty, ktoré zdôrazňovali dôležitosť vytvorenia komunit pre starších migrantov a ich posilnenie. Žiadajú hlavne, aby boli súčasťou spoločnosti zahrňujúcej iné vekové a populačné skupiny. Odpoveďou na to bol program "Sociálne integračné mesto", ktorý sa zameriava na podporu sociálnej súdržnosti v miestnom kontexte a usiluje sa o splnenie veľmi špecifických potrieb, ktoré môžu mať starší migranti vo väčšej miestnej komunite.

Stratégia Ombudsmana pre boj s chudobou - Poľsko

Poľský Ombudsman je vládny orgánom, ktorý zastupuje záujmy verejnosti vyšetrovaním a adresovaním sťažností, ktoré podali jednotliví občania. Tiež zohráva dôležitú úlohu pri obrane práv starších ľudí a zvyšovaní povedomia starších o ich právach. Tieto iniciatívy sa obvykle pripravujú v konzultácii s organizáciami starších ľudí. Hoci nie je úrad Ombudsmana priamo zapojený do národnej tvorby politiky o sociálnom začlenení, pripravuje vlastnú iniciatívu s názvom Stratégia pre Boj proti chudobe v Poľsku. Od roku 2008 začlenil tematické zamerania o otázkach starších ľudí do tejto stratégie a hlavné poľské organizácie seniorov sa zúčastňujú na prípravných prácach pri jej formulovaní, t.j. prostredníctvom jednodňového zhromaždenia, ktoré sa každoročne organizuje v októbri a je venované analýze rizika chudoby.

Iné iniciatívy pre občiansky dialóg, ktoré podporujú organizácie tretieho sektora

Fórum občianskej účasti - Bulharsko

Fórum občianskej účasti je nezávislým a neformálnym programom mimovládnych organizácií, ktoré je zamerané na ovplyvnenie vládnej politiky. Každodenná práca Fóra, ktoré združuje vyše 80 členov, sa organizuje prostredníctvom rôznych pracovných skupín a valného zhromaždenia. Členovia Fóra spájajú svoje sily a schopnosti pri podpore pretrvávajúcej a pravidelnej občianskej účasti na procesoch rozhodovania na miestnej, regionálnej a národnej úrovni. Fórum tiež vystupuje ako dozorný orgán a vyvíja tlak na vládne orgány, aby tieto zapojili občanov do rozvoja a realizácie politík. V tomto ohľade členovia lobujú za jasné právne predpisy regulujúce občiansku účasť na procese rozhodovania na všetkých úrovniach. Zakladajú aj partnerstvá a spoluprácu s vládnymi orgánmi, ktoré rešpektujú a uplatňujú mechanizmy pre zodpovedné a transparentné politiky vrátane dialógu s občanmi.

Tematické diskusné programy - Fínsko

Fínske národné organizácie zastupujúce seniorov tvoria národnú neformálnu sieť s názvom EETU/PIO. Táto sieť umožňuje svojim členom, aby organizovali tematické diskusné programy na rôzne témy súvisiace so starnutím. Výsledkom týchto spoločných úvah je vydávanie návrhov, publikovanie reakcií na súčasné politické vývoje, pripomienkovanie opatrení, ktoré majú vplyv na starších ľudí, príprava spoločných stanovísk na konkrétnu tému a predkladanie vlastných požiadaviek pre legislatívne iniciatívy. Existujú tiež plány na vytvorenie systému pre stálu spoluprácu medzi mimovládnyimi organizáciami zo všetkých sektorov a na úrovni ministerstiev a parlamentu, ako aj na miestnej úrovni, aby sa podporil ďalší proces konzultácií. Cieľom je vytvorenie modelu pre zlepšenie účasti starších ľudí na dialógu s občianskou spoločnosťou v najprvotnejšej fáze tvorby politiky.

Fórum tretieho sektora - Taliansko

Organizácie starších ľudí v Taliansku bojujú za to, aby boli zapojené do diskusie s národnou a miestnou verejnou správou. Aby posilnili svoju úlohu, vytvorili na národnej a miestnej úrovni stále „Fórum tretieho sektora“ (Fórum Permanente del Terzo Settore), ktoré zapája mnoho združení starších ľudí. Jeho úlohou je zostaviť dialóg s miestnymi orgánmi aj s národnou vládou, a diskutovať technických aspektoch fungovania mimovládnych organizácií, ako napr. o rozpočtových alebo finančných otázkach.

Všeobecné právne predpisy, ktoré podporujú občiansku spoločnosť a občiansky dialóg

Vo väčšine skúmaných štátov existujú všeobecné zákony alebo právne rámce, ktoré podporujú organizovanie a fungovanie organizácií občianskej spoločnosti, vrátane tých, ktoré zastupujú starších ľudí.

Štandardy pre verejné konzultácie – Bulharsko

Od októbra 2010 musí vláda zastávať národné štandardy pre verejné konzultácie v procese prípravy normatívnych a politických dokumentov. Tieto štandardy prijala Rada pre Správnu reformu, ktorej predsedá podpredseda vlády, a sú založené na odporúčaní od bulharských organizácií občianskej spoločnosti a tiež sa inšpirovala z osvedčených postupov pri podpore účasti občianskej spoločnosti na tvorbe politiky iných členských štátov EU. Proces konzultácií sa začína uverejnením predbežného náčrtu materiálov na webovom portáli pre verejné dokumenty (www.strategy.bg) na nie menej ako 30 dní. Počas tohto obdobia predkladajú občania a organizácie občianskej spoločnosti svoje odporúčania a návrhy na zmeny. V závislosti od komplexnosti dokumentu sa môže prípadne táto doba predĺžiť. Od verejných orgánov sa potom očakáva, že zahrnú všetkých zainteresovaných činiteľov do rokovania. Tieto národné štandardy pre verejné konzultácie sú prvým krokom k transparentnejšiemu procesu rozhodovania a zodpovednému riadeniu.

Národné fórum o aktívnom občianstve a účasti - Nemecko

V Nemecku tiež značne podporuje posilnenie občianskej spoločnosti federálna vláda, ktorá používa právne ustanovenia, ktoré pripravilo Ministerstvo pre rodinu, seniorov, ženy a mládež. Cieľom týchto právnych predpisov je zlepšenie inštitucionálneho rámca a podmienok pre väčšiu občiansku účasť, napríklad podporujú spoločné štandardy účasti podobné tým, ktoré sú vytvorené vo federálnej legislatíve o poskytovateľoch dobrovoľných služieb. Táto federálna akcia poskytuje nové impulzy pre dosiahnutie aktívneho občianstva na národnej úrovni, kým priama pomoc aktérom občianskej spoločnosti sa poskytuje na miestnej úrovni. Národné Fórum Aktívneho občianstva a účasti, *BBE – Bundesnetzwerk Bürgerschaftliches Engagement*, je koordinované Nemeckou národnou sieťou pre občiansku spoločnosť, ktoré spája spolkovú vládu, Bundestag, spolkové krajiny, samosprávne verejné orgány, zastrešujúce organizácie a miestne agentúry občianskej spoločnosti, cirkev a zástupcov zo sektora priemyslu a výskumu. Na tomto procese sa zúčastňuje niekoľko organizácií starších ľudí.

Národné Observatória pre sociálne organizácie a dobrovoľnícku prácu - Taliansko

Spolupráca medzi občianskou spoločnosťou a verejnými orgánmi sa v Taliansku reguluje prostredníctvom regionálnych a národných zákonov, ale občiansky dialóg ako taký nie je ani uznaný, ani štruktúrovaný. Existujú tu národné zákony vzťahujúce sa na rôzne oblasti aktivít občianskej spoločnosti, napríklad o sociálnych politikách, dobrovoľníckej práci a zabezpečení sociálnych služieb. Tieto prvé dve oblasti zákona, t.j. o sociálnych organizáciách a dobrovoľníckej práci, ustanovili národné observatória ('Osservatorio Nazionale dell'Associazione' a 'Osservatorio Nazionale del Volontariato'), do ktorých je zahrnutá občianska spoločnosť. Tieto dve observatória pomáhajú národnej vláde nie len podporiť rôzne miestne iniciatívy, ale tiež pripraviť a monitorovať proces tvorby politiky. Zákon týkajúci sa zabezpečenia sociálnych služieb tiež stanovuje, že verejné orgány by mali zapájať zástupcov tretieho sektora do

návrhu, organizácie a realizácie národných a miestnych stratégií pre sociálne služby.

Národný zákon s názvom 'Verejný prospech a dobrovoľnícka práca' - Poľsko

Národný Zákon pre Verejný prospech a dobrovoľnícku prácu (*Ustawa o Pozytku Publicznym*), zavedený v roku 2003, a upravený v roku 2010, adresuje niekoľko otázok spojených so spoluprácou medzi verejnými orgánmi a neziskovými organizáciami. Zákon stanovuje, že orgány verejnej správy majú poskytovať podporu kedykoľvek sú verejné úlohy uskutočňované mimovládny organizáciami, ktoré sú zapojené do štatutárnej práce v konkrétnej oblasti. Okrem toho Zákon uvádza, že orgány verejnej správy majú prideľovať uskutočňovanie verejných úloh mimovládny organizáciám.

Ten istý zákon tiež ustanovil Radu pre verejný prospech (*Rada Pozytku Publicznego*) ako poradenský orgán v kabinete Ministerstva sociálnych vecí, pozostávajúcu aj zo zástupcov mimovládneho sektora, aj zástupcov z miestnej štátnej správy. Hoci zákon platí pre všetky organizácie občianskej spoločnosti, poskytuje významný nástroj, ktorý umožňuje organizáciám starších ľudí zapojiť sa do tvorby politiky. Zákon vyzýva miestne verejné orgány, aby zakladali rámce pre verejné konzultácie v príprave legislatívnych návrhov na miestnej úrovni. Do týchto konzultácií by mali byť medzi činiteľov zahrnuté aj mimovládne organizácie.

Občiansky dialóg na všetkých úrovniach riadenia

Podpora blaha a kvality života u starších ľudí závisí nie len od existencie štruktúrovaných a transparentných rámcov občianskeho dialógu, ale zároveň od schopnosti zdieľať a koordinovať tvorbu politiky medzi relevantnými činiteľmi, vrátane občianskej spoločnosti na všetkých úrovniach. Preto je potrebné spoločné úsilie pre vzájomné posilnenie svojich poznatkov, odborných skúseností a iniciatív, aby občiansky dialóg, keď už raz vznikne, poskytoval efektívnu

„Podpora blaha a kvality života u starších ľudí závisí nie len od existencie štruktúrovaných a transparentných rámcov občianskeho dialógu, ale zároveň od schopnosti zdieľať a koordinovať tvorbu politiky medzi relevantnými činiteľmi, vrátane občianskej spoločnosti na všetkých úrovniach.“

“Systémy účasti ako sú Rady občanov môžu jednoduchšie spájať miestnu populáciu s tvorcami politik a prípadne navrhovať riešenia, ktoré sa vzťahujú na najbližšie prostredie ľudí a ktoré najefektívnejšie adresujú ich potreby.”

“... väčšina tvorcov rozhodnutí a politik podceňuje schopnosť občianskej spoločnosti zastávať aktívnu úlohu pri tvorbe politik...”

a skutočnú zmenu v životoch starších ľudí. Starnúca populácia bude mať dopad na celú spoločnosť a na všetky vekové skupiny. Táto skutočnosť dáva organizáciám starších ľudí ďalšiu oprávnenosť, aby sa dovolávali priameho hlasu starších ľudí v politickej diskusii. Rozhodovanie na miestnej, regionálnej, národnej a európskej úrovni musí byť koordinované a vzájomne prepojené, aby adekvátne podporovalo politiky o otázkach starnutia.

Tvorba politiky, ktorá je blízka životom ľudí

Prístup, aký prijali organizácie tretieho sektora na ovplyvňovanie tvorby politiky sa líši v závislosti od toho, na akej úrovni pôsobia. Pre organizácie fungujúce na miestnej úrovni a v blízkosti obyčajných ľudí a tvorcov rozhodnutí, je ľahšie iniciovať diskusiu, predkladať návrhy či reagovať na konkrétne politické opatrenie. Občiansky dialóg na miestnej úrovni je úzko spojený s každodennými záujmami a problémami ľudí. Systémy účasti ako sú Rady občanov môžu jednoduchšie spájať miestnu populáciu s tvorcami politik a prípadne navrhovať riešenia, ktoré sa vzťahujú na najbližšie prostredie ľudí a ktoré najefektívnejšie adresujú ich potreby. Využitie nástrojov konzultácie, ako sú napr. miestne prieskumy, referendá, jednoduché stretnutia, atď. je tiež jednoduchšie a častejšie kvôli geografickej blízkosti medzi občanmi, ich zástupcami a inštitucionálnymi činiteľmi.

Geografická blízkosť u miestnych činiteľov môže uľahčiť občiansky dialóg a umožniť dosiahnutie konsenzu o tom, aká akcia je najosožnejšia pre miestnu komunitu. Občiansky dialóg na tej najnižšej úrovni je integrálnou časťou participatívnej demokracie, kde občania jednotlivci, ich zástupcovia, záujmové skupiny a tvorcovia politiky spoločne tvoria a realizujú politiky.

Avšak existuje mnoho prekážok v rámci realizácie takéhoto vzájomne prepojeného občianskeho dialógu. Nasledovné štrukturálne, organizačné a psychologické bariéry bránia verejným autoritám v adekvátnom adresovaní záujmov svojich občanov, vrátane starších ľudí.

Problémy s prístupom k tvorbe politiky na národnej úrovni a jej ovplyvňovaním

Politický rozvoj je komplexný, technický a pracovný proces, hlavne na centrálnej úrovni, kde sa národné stratégie alebo legislatívy spracovávajú, realizujú, monitorujú, hodnotia, prepracovávajú a upravujú. Avšak väčšina tvorcov rozhodnutí a politik podceňuje schopnosť občianskej spoločnosti zastávať aktívnu úlohu pri tvorbe politik na tejto úrovni a majú tendenciu odsúvať v tomto procese grass-rootové organizácie nabok. V dôsledku toho tretí sektor bojuje za to, aby bol zapojený do politickej diskusie a zohrával aktívnu úlohu pri spracovávaní národných stratégií.

Prístup k tvorbe politiky a schopnosť ovplyvňovať jej výstupy sú aj medzi samotnými grass-rootovými organizáciami nerovné. Tie, ktoré sídlia a fungujú v hlavných mestách či metropolitných oblastiach majú ľahší prístup k potrebným informáciám, môžu sa priamo kontaktovať s relevantnými tvorcami rozhodnutí, zbierať materiály a podporu, ktorú potrebujú na predkladanie návrhov či stanovísk, atď. Na druhej strane organizácie občianskej spoločnosti v oblastiach, ktoré sú viac vzdialené od okruhu tvorby politiky majú viac problémov pri prístupe k verejným orgánom na národnej úrovni a zapájajú sa do stálej diskusie o politických otázkach.

Slabé stránky medziúrovňovej koordinácie

Rozširovanie procesov tvorby politiky na úrovni krajiny môže mať za následok rozvoj politik, ktoré nebudú zodpovedať komplexne miestnym realitám alebo nebudú spĺňať špecifické potreby skupín ľudí na úrovni komunity. Ak národné stratégie alebo akčné plány majú priniesť pozitívnu zmenu do životov ľudí, musia brať do úvahy miestne sociálne, ekonomické a kultúrne súvislosti. Preto pri politickej práci je nevyhnutná koordinácia medzi verejnými orgánmi na všetkých úrovniach. A tým sa umožní upravenie národných stratégií a politik podľa špecifických miestnych súvislostí.

To isté platí pre organizácie tretieho sektora, ktoré sú aktívne v ovplyvňovaní tvorby politiky na národnej úrovni. Môžu úspešne ovplyvňovať politický rozvoj iba vďaka úzkej spolupráci s ich miestnymi pobočkami, miestnymi komunitami a jednotlivcami, ktorí majú lepšie informácie o tom, čo je aktuálne v danom regióne, okrese či dedinskej oblasti. To sa dá dosiahnuť iba prostredníctvom rozsiahleho a koordinovaného občianskeho dialógu, ktorý by zahŕňal všetkých zainteresovaných jednotlivcov a činiteľov.

Národný občiansky dialóg doplní európsky občiansky dialóg

Mechanizmy pre občiansky dialóg vytvorené na miestnej, regionálnej a národnej úrovni nielenže posilňujú vzájomne celkový proces tvorby politiky ale posilňujú aj úlohu občianskej spoločnosti na európskej úrovni. Hoci tvorba politiky v sociálnej oblasti ostáva v zodpovednosti každého členského štátu, ďalší progres by sa dal dosiahnuť zdieľaním myšlienok, skúseností, benchmarkingu a vzdelávania medzi členskými štátmi EU.

Otvorená Metóda Koordinácie v sociálnej oblasti (Sociálna OMK) – ako súčasť Lisabonskej stratégie 2000 – 2010 – umožňuje organizáciám občianskej spoločnosti zapojiť sa do tvorby sociálnych politík na európskej a národnej úrovni. Jedným z hlavných cieľov sociálnej OMK bolo dobré riadenie, transparentnosť a zapojenie relevantných činiteľov do tvorby, realizácie a monitorovania politiky o dôchodkoch, sociálnom začlenení a zdravotnej a dlhodobej starostlivosti. Akcia na úrovni EU mala zaistiť, že politiky sociálneho začlenenia budú dobre koordinované a budú zapájať relevantných činiteľov na všetkých úrovniach. Ľudia zažívajúci chudobu a sociálne vylúčenie boli aktívne zapojení do tohto procesu. Sociálna OMK tiež umožnila organizáciám starších ľudí, ktorí zastupujú hlas starších ľudí zažívajúcich chudobu, aby sa zúčastňovali na politických diskusiách aj na európskej, aj na národnej úrovni.

Proces sociálnej OMK bol začlenený do Stratégie Európa 2020 a teraz je súčasťou vlajkovej iniciatívy pre zníženie chudoby a sociálneho vylúčenia. Podľa Európskej komisie by sa mal počas roka 2011 ujasniť

spôsob, akým bude zapojenie relevantných činiteľov organizované v rámci tejto novej európskej koncepcie. Organizácie občianskej spoločnosti dúfajú, že zásada zahrnutia občianskej spoločnosti a jej organizácií do politickej koordinácie o sociálnych politikách v EU neostane na rovnakej úrovni ale sa zlepší. V mnohých členských štátoch vlastne požiadavka o spoluprácu s občianskou spoločnosťou pri príprave stratégií na úrovni EU poskytla efektívny nástroj na ovplyvnenie procesu národnej tvorby politiky.

Občiansky dialóg bol uvedený ako prvý princíp spomedzi zásad riadenia v **Lisabonskej dohode** (Článok 11). Podľa tohto článku môže participatívna demokracia, založená na zapojení činiteľov, znížiť tzv. demokratický deficit Európskej únie. Článok 11 predstavuje právny základ pre občiansky dialóg, podľa ktorého sa líši od sociálneho dialógu, a zahŕňa zodpovednosť všetkých inštitúcií EU. Na základe tejto logiky by sa mala aktívna účasť všetkých občanov a ich zástupcov stať princípom dobrého riadenia a poprípade by mala tvoriť doplnok k zastupiteľskej demokracii. Tým sa občiansky dialóg stane jedným z hlavných nástrojov v politických procesoch a rozhodovaní v Európskom kontexte.

Od inštitúcií EU sa vyžaduje, aby uskutočňovali "otvorený, transparentný a pravidelný dialóg so zastupiteľskými združeniami a občianskou spoločnosťou". Podľa Článku 11 inštitúcie EU majú spoločnú zodpovednosť za to, aby zaistili, že organizovaná občianska spoločnosť, ktorá stelesňuje úsilie a záujmy občanov Európy, bola aktívne zapájaná do tvorby európskych politík a procesov. Preto je dôležité, aby sa všetky inštitúcie EU riadne a dlhodobo zaviazali k tomu, že na európskej úrovni budú zapájať do stáleho a štruktúrovaného dialógu organizovanú občiansku spoločnosť.

"... organizácie občianskej spoločnosti v oblastiach, ktoré sú viac vzdialené od okruhu tvorby politiky majú viac problémov pri prístupe k verejným orgánom na národnej úrovni a zapájajú sa do stálej diskusie o politických otázkach."

"inštitúcie EU majú spoločnú zodpovednosť za to, aby zaistili, že organizovaná občianska spoločnosť, ktorá stelesňuje úsilie a záujmy občanov Európy, bola aktívne zapájaná do tvorby európskych politík a procesov."

II. Zapojenie organizácií starších ľudí do občianskeho dialógu

“... je potrebné, aby existovali právne rámce o občianskom dialógu, ktoré by vytyčovali pravidlá a ujasňovali ciele procesu.”

“Túžba organizácií starších ľudí po aktívnej účasti na občianskom dialógu neodráža len ich ochotu ovplyvňovať tvorbu politiky, ale zároveň im slúži ako prostriedok na to, aby spoločnosť lepšie pochopila fenomén starnutia.”

Aktívne zapojenie obyčajných ľudí do tvorby politiky prostredníctvom konzultácií, diskusií pri okrúhlym stole, verejných diskusií, konferencií, neformálnych stretnutí, atď. posilňuje participatívnu demokraciu tým, že umožňuje partnerstvu medzi všetkými zainteresovanými stranami, aby organizovalo a riadilo spoločnosť. Avšak aby sa zaistilo, že zapojenie občanov bude skutočným dialógom s tvorcami rozhodnutí a inými relevantnými činiteľmi a nie len jednoduchou výmenou informácií je potrebné, aby existovali právne rámce o občianskom dialógu, ktoré by vytyčovali pravidlá a ujasňovali ciele procesu. Štruktúrovaný občiansky dialóg musí byť založený na vzájomných poznatkoch činiteľov týkajúcich sa ich príslušných práv, zodpovedností a očakávaní.

Aké sú prínosy z účasti v občianskom dialógu?

Pre starších ľudí

Občiansky dialóg poskytuje príležitosť na ovplyvňovanie procesov, kde sa politické ciele transformujú na konkrétne politické akcie a je tu možnosť sledovania týchto opatrení. Samotní starší ľudia, až na pár výnimiek, majú málo poznatkov o tom, ako ovplyvňovať procesy tvorby politiky. Tí, ktorí čelia chudobe a/alebo sociálnemu vylúčeniu sú ešte menej zapojení do hlavných spoločenských diskusií alebo participatívnych iniciatív. Aktívna účasť starších ľudí na návrhu, tvorbe a realizácii politik im preto poskytuje možnosť, aby vypočuli a vzali do úvahy ich názory. Účasť na občianskom dialógu nedáva starším ľuďom iba príležitosť pripomenovať konkrétne otázky, ale tiež príležitosť na ich uznanie za rovnocenného partnera na diskusií.

Aktívna a pravidelná účasť starších ľudí na občianskom dialógu pomáha hlavne:

- Posilniť ich sebadôveru a zvyšovať ich sebaúctu;
- Informovať a posilňovať ich povedomie o ekonomických, sociálnych, inštitucionálnych alebo spoločenských otázkach;
- lepšie artikulovať a vyjadrovať ich potreby a požiadavky, ktoré následkom toho externí činitelia lepšie pochopia;
- dosiahnuť u verejnosti lepšie pochopenie potrieb starších ľudí, hlavne tých najzraniteľnejších, u ktorých často chýba perspektíva sociálneho začlenenia;
- Zlepšiť všeobecný postoj spoločnosti k starším ľuďom a dopomôcť k vytvoreniu a konsolidovaniu aliancií a spojení s inými vekovými skupinami;
- Vytvoriť a ďalej zlepšovať solidaritu medzi všetkými populačnými skupinami a podporovať medzigeneračnú výmenu a spoluprácu.

Pre organizácie starších ľudí

Túžba organizácií starších ľudí po aktívnej účasti na občianskom dialógu neodráža len ich ochotu ovplyvňovať tvorbu politiky, ale zároveň im slúži ako prostriedok na to, aby spoločnosť lepšie pochopila fenomén starnutia. Organizácie starších ľudí chcú byť rovnocenným partnerom na politických diskusiách, aby mohli ďalej šíriť záujmy a požiadavky, ktoré vyjadrili tí, ktorých zastupujú. Organizácie starších ľudí môžu tiež zaistiť svojim členom spätné informácie o relevantných politických vývoch. To pomáha starším ľuďom lepšie pochopiť tieto vývoje a primerane na ne reagovať.

Mechanizmy pre konzultácie a účasť organizácií starších ľudí pomáhajú:

- Zlepšiť viditeľnosť a silu hlasu starnúcej populácie, ktorú zastupujú;
- Šíriť požiadavky starších ľudí a doceliť, aby boli lepšie pochopené vonkajšími činiteľmi a zaradené do všetkých procesov tvorby politiky;
- Potvrdiť stanovisko organizácií ako zástupcov starších ľudí;

- Definovať ich vlastnú úlohu ako rovnocenných partnerov v politických vývoch;
- podnietiť viac starších ľudí k tomu, aby sa pripojili k takýmto organizáciám a zapájali sa do definovania svojich vlastných práv;
- Prilákať viac organizácií starších ľudí, aby sa zúčastňovali v procese tvorby politiky a zastupovali starších ľudí na tomto procese.

Pre tvorcov rozhodnutí

Otvorenosť a transparentnosť spolu s celým procesom tvorby politiky – od jeho návrhu, schválenia, realizácie, monitorovania až po hodnotenie a prípadné pretvorenie – nielenže uľahčuje vytvorenie nového zákona, realizáciu politických opatrení alebo zlepšenie ich kvality, ale tiež posilňuje demokratický systém. Hlavným cieľom tvorcov rozhodnutí by malo byť realizovanie opatrení, ktoré najlepšie uspokojujú potreby celej populácie, vrátane tých skupín, ktoré sú slabo zastúpené v hlavnej politickej alebo spoločenskej sfére. Stále zapojenie občianskej spoločnosti do všetkých fáz rozhodovania a tvorby politiky je nevyhnutnou podmienkou pre participatívnu demokraciu.

Ak tvorcovia politiky umožnia a podporia stálu účasť a prínos organizácií starších ľudí na tvorbe politiky, pomôže im to:

- upraviť politiky a stratégie na všetkých úrovniach potrebám starších ľudí, hlavne tým, ktorí sú najviac vylúčení a chýbajú na politickej diskusii a bojujú za svoje práva;
- vybudovať rozsiahly konsenzus medzi rôznymi populačnými skupinami pre navrhované opatrenia a získať ich podporu pre dlhodobé reformy, napr. v systéme sociálnej ochrany;
- lepšie pochopiť potreby starších ľudí a podporiť tieto ďalej prostredníctvom tvorby politiky, aby sa stali akceptovanými a získali rozsiahlu podporu;
- využiť poznatky, odborné skúsenosti a potenciál starších ľudí a ich organizácií pre prospech celej spoločnosti.

Aké sú bariéry a problémy s účasťou na dialógu?

Pretrvávajúce bariéry a problémy pre dynamický občiansky dialóg majú aj „externý“, aj „interný“ charakter. Externé bariéry sa dajú opísať ako „nepriateľské“ inštitucionálne a právne prostredie a právne bariéry. Dochádza k všeobecnému nedostatku kultúry účasti na posilnenie občianskeho dialógu a úplnému a trvalému zapájaniu občianskej spoločnosti do diskusie o politických vývoch. Interné prekážky sa však pripisujú samotnej občianskej spoločnosti: neadekvátne organizačné schopnosti, nedostatočné posilnenie postavenia občanov, nedostatok spoločných záujmov, atď. Lahostajnosť k demokratickej štruktúre a mechanizmom v rámci samotnej občianskej spoločnosti tiež bráni zástupcom občianskej spoločnosti v ovplyvňovaní politických vývoch.

Externé bariéry

Prístup k informáciám

Z pohľadu starších ľudí je hlavným externým problémom pri účasti na politickej diskusii a vývoch nedostatočný prístup k informáciám. Pri zapojení externých činiteľov do takýchto diskusií neberú verejné authority do úvahy to, že pre obyčajných občanov a ich organizácie je problém získať potrebné informácie o tom „kedy, kde a ako“ sa môžu zúčastniť na diskusiách o otázkach, ktoré sa ich týkajú. Vzhľadom na súčasný kontext stáleho prúdu nových správ a informácií, je ešte zložitejšie pre občanov vybrať a nájsť informácie, ktoré hľadajú. Verejné authority majú povinnosť zaručiť rovnaký prístup k informáciám pre všetkých, vrátane informácií o existujúcich kanáloch a/alebo programoch pre výmenu a spolourozhodovanie na tvorbe politiky.

Neadekvátne právne prostredie

Vo všeobecnosti je zaznamenaný nedostatok právnych ustanovení na podporu stálej účasti občanov v diskusiách o inštitucionálnych, sociálnych, ekonomických a iných relevantných témach. Občiansky dialóg o otázkach starnutia a hlavne o sociálnom začlenení, blahu a kvalite života v starobe

“Hlavným cieľom tvorcov rozhodnutí by malo byť realizovanie opatrení, ktoré najlepšie uspokojujú potreby celej populácie, vrátane tých skupín, ktoré sú slabo zastúpené v hlavnej politickej alebo spoločenskej sfére.”

je ešte zriedkavejší. Mnoho existujúcich rád občanov na úrovni samosprávy sa napríklad len zriedka zameriava na otázky starnutia aj napriek tomu, že starší ľudia predstavujú stále väčšiu časť v ich príslušnej miestnej komunite. Priestor, ktoré tieto participatívne iniciatívy poskytujú na prediskutovanie konkrétnych vecí, ktoré starších ľudí zaujímajú, ako je neadekvátne zabezpečenie služieb dlhodobej starostlivosti, problémy so zdravotným postihnutím alebo sociálne vylúčenie, je obzvlášť obmedzený.

Nevôľa k zdieľaniu moci s občianskou spoločnosťou

Pretrvávajúce psychologické a kultúrne bariéry tvorcov politik vrátane štátnych zamestnancov im bránia v tom, aby zdieľali svoju moc pri rozhodovaní s inými činiteľmi, hlavne so zástupcami občianskej spoločnosti. Tvorcovia rozhodnutí často nechcú dať väčšiu „moc“ občianskej spoločnosti, alebo dokonca oficiálne uznať ich úlohu a vplyv. Okrem toho dokonca aj tam, kde rámce pre občiansky dialóg existujú, organizácie starších ľudí bojujú za svoje právo, aby mohli diskutovať a prispievať do tvorby politiky. Keď tvorcovia politik hovoria o účasti, obvykle majú na mysli poskytnutie jednoduchých informácií po tom, čo už rozhodnutia uskutočnia, než pravidelnú a efektívnu diskusiu počas tvorby politiky.

Malý záujem o zraniteľné skupiny

Tvorcovia politik obvykle vo všeobecnosti nechápu otázku účasti a to je zreteľné hlavne pre najzraniteľnejšie a neviditeľné skupiny spoločnosti. Keď dôjde k pokusu o dialóg, obvykle sa tiež robí s tými skupinami a jednotlivcami, ktorí už sú nejako zapojení do hlavnej časti spoločnosti. Najviac znevýhodnení starší ľudia – či už zažívajú chudobu alebo sociálne vylúčenie – sú zriedka ohniskovou skupinou pre iniciatívy pre sociálnu účasť alebo občiansky dialóg. Dochádza tiež k tendencii vyhýbať sa konzultáciám o kontroverzných otázkach ale skôr sa venovať tým, ktoré pútajú záujem tvorcov rozhodnutí. Napríklad diskusie o aktívnom starnutí zamerané hlavne na profesionálnu aktivizáciu starších pracovníkov, s ktorými je dialóg jednoduchší a môžu poskytnúť konkrétny prínos. Takýto úzky prístup k občianskemu dialógu podkopáva celý princíp.

Interné bariéry

Nedostatok sebadôvery

Nedostatok sebadôvery u samotných starších ľudí im bráni v tom, aby podnikali individuálne alebo kolektívne iniciatívy na vyjadrenie svojich záujmov. To môže často vychádzať zo skutočnosti, že zložitost politického procesu alebo konzultácií odradzuje starších ľudí od toho, aby sa aktívne zapojili do tvorby politiky. U starších ľudí prevláda všeobecný nedostatok sebadôvery pokiaľ ide o ich schopnosti či znalosti v účasti na organizovanej diskusii. Mnoho občanov nie je zvyknutých rozprávať pred veľkým publikom či vyjadrovať čo ich zaujíma alebo formulovať odporúčania. Poznatky o existujúcich participatívnych procesoch sú tiež slabé, čo je ďalším dôvodom, ktorý bráni starším ľuďom prevziať iniciatívu.

Nedôvera občanov v politiku a demokraciu

Narastajúca priepasť medzi politikmi na jednej strane a každodennými realitami ľudí na strane druhej postupne zvyšuje apatiu ľudí voči diskusiám o politických rozvojoch a následne odradzuje občanov od účasti na demokratických mechanizmoch. Aj keď existuje zopár starších ľudí s malým alebo žiadnym záujmom o ovplyvňovanie politických vývojov, častejší je prípad, že starší ľudia nevidia hodnotu účasti na občianskom dialógu a sú presvedčení, že ich hlas pravdepodobne bude mať malý dopad na záverečné rozhodnutia a výsledky.

Nedostatok zdrojov

Mimovládne organizácie majú často veľmi málo zdrojov a keď existujú dotácie, ide často o dotácie buď vo forme grantu vymedzeného pre istý účel alebo vo forme krátkodobého grantu, čo neumožňuje organizáciám, ktorých sa to týka urobiť viac, než len udržať svoje každodenné aktivity. Nedostatok finančných zdrojov a následné riziko prerušenia bežiacich aktivít narúša schopnosť občianskej spoločnosti zapojiť sa do trvalého dialógu o politických vývojoch. Proces tvorby politiky je cyklický a vyžaduje si pravidelné zapojenie do všetkých fáz, vrátane návrhu a spracovania politiky, jej realizácie, monitorovania, hodnotenia a preformulovania. Ak chýba finančná podpora od verejných autorít,

“Tvorcovia rozhodnutí často nechcú dať väčšiu „moc“ občianskej spoločnosti, alebo dokonca oficiálne uznať ich úlohu a vplyv.”

“Dochádza tiež k tendencii vyhýbať sa konzultáciám o kontroverzných otázkach ale skôr sa venovať tým, ktoré pútajú záujem tvorcov rozhodnutí.”

organizácie občianskej spoločnosti nemôžu zohrávať úlohu, ktorá sa od nich vyžaduje. Ich prínos do tvorby politiky môže byť preto iba čiastočný a, ako taký aj neadekvátny.

Zastúpenie starších ľudí

Organizácie občianskej spoločnosti vždy boli na popredných miestach vo výzvach, aby vláda prijala demokratickejšie štandardy vrátane participatívnych mechanizmov akým je občiansky dialóg. Ale niektoré MVO sami neuplatňujú takéto štandardy ani v rámci svojich vlastných organizácií. Ich spôsob volby vlastných vedúcich, ich interné pracovné procesy a procesy tvorby politiky, ich spôsob koordinácie činností v pobočkách organizácie atď. tiež nemusí spĺňať demokratické štandardy. Ďalším problémom je nedostatok politických strán, ktoré by zastupovali staršiu populáciu na národnej úrovni. Takéto zastúpenie môže uľahčiť lobovanie na národnej úrovni a vytvoriť tlak na národné vlády, aby adresovali otázky starších ľudí.

Aké sú faktory pre úspešnú účasť?

Nasledovné **interné faktory** môžu posilniť úspešnú účasť starších ľudí a ich zastupiteľských organizácií na tvorbe politiky:

- **Povedomie o právach a povinnostiach** – pravidelné školenia a informácie sú podmienkou pre sebadôveru starších ľudí a pochopenie inštitucionálneho prostredia;
- **Povedomie o súčasných vývojoch** – pokračujúca dvojstranná komunikácia so staršími ľuďmi a zabezpečenie spätnej väzby z lobovania alebo iných iniciatív, ktoré uskutočňujú organizácie na ovplyvnenie procesu rozhodovania;
- **Zapojenie tých najzraniteľnejších** – získať, informovať, pomôcť a podnietiť tých najzraniteľnejších, ktorí nie sú schopní dožadovať sa svojich práv;
- **Motivovanie k činnostiam v prospech iných starších ľudí** – starnúca populácia potrebuje svojich vlastných vedúcich a expertov, ktorí budú pripravení iniciovať aktivity a zapájať sa do ich externého zastupovania;
- **Komunikačné schopnosti** – posilniť postavenie a školiť starších ľudí o tom, ako hovoriť na verejnosti a/alebo priamo

s verejnými autoritami a politikmi, t.j. sú efektívnejší a vnímaní s väčšou dôveryhodnosťou, keď hovoria priamo sami za seba;

- **Interná koordinácia o otázkach starnutia** – zaistiť, že politické stanoviská budú rozvíjané kolektívne v rámci okruhu organizácie starších ľudí a na základe konsenzu, t.j. spoločný názor všetkých členov na všetkých úrovniach k danému predmetu;
- **Podpora neformálnych sietí a aliancií** – podporiť spojenia medzi všetkými existujúcimi iniciatívami, hnutiami a organizáciami, formálnymi aj neformálnymi, ktoré pracujú so staršími ľuďmi alebo pre starších ľudí;
- **Spolupráca v rámci občianskej spoločnosti** – hľadať spoločné otázky a rozvíjať spoločné argumenty a stanoviská s organizáciami občianskej spoločnosti, ktoré zastupujú iné populačné skupiny, napr. deti, mládež, ženy;
- **Networking mimo občianskej spoločnosti** – spájať sily s inými činiteľmi, ako sú poskytovatelia služieb, miestna polícia ale aj priemyselné a vzdelávacie orgány, atď., aby získali svoju podporu a zvýšili efektívnosť lobovania.

Nasledovné **externé faktory**, ktoré závisia od činností verejných orgánov tiež môžu posilniť účasť starších ľudí a ich zastupiteľských organizácií na občianskom dialógu:

- **Otvorenosť a prístupnosť** – verejné autority a tvorcovia politik na všetkých úrovniach musia byť prístupní pre starších občanov a ich zastupiteľských organizácií tak, aby im umožnili diskusiu a možnosť spoločného prispievania k formovaniu politického vývoja;
- **Spoločná zodpovednosť a spolupráca** – uznať úlohu občianskej spoločnosti a hlavne organizácií starších ľudí ako rovnocenných partnerov pri rozhodovaní s právom prispievať do inštitucionálneho a politického rozvoja;
- **Pozitívne inštitucionálne prostredie** – poskytovať právne rámce a organizačnú/finančnú podporu za účelom zostavenia zastupiteľských poradenských orgánov pre otázky starnutia, napr. miestne rady seniorov, stále fóra pre otázky starnutia, parlamentné komisie a skupiny pre otázky starnutia;

“Aj keď existuje zopár starších ľudí s malým alebo žiadnym záujmom o ovplyvňovanie politických vývojov, častejší je prípad, že starší ľudia nevidia hodnotu účasti na občianskom dialógu...”

“Ak chýba finančná podpora od verejných autorít, organizácie občianskej spoločnosti nemôžu zohrávať úlohu, ktorá sa od nich vyžaduje.”

“Dynamický občiansky dialóg o otázkach starnutia bude možný vďaka starším ľuďom, ktorí sú uvedomelí, sebavedomí a pripravení reprezentovať záujmy staršieho obyvateľstva v ich spoločnosti.”

“Zapojenie každej z týchto politických úrovní je rovnako dôležité k tomu, aby sa občiansky dialóg stal skutočnosťou a miestom, kde sa názor starších ľudí vypočuje a vezme do úvahy v každej fáze procesu tvorby politiky.”

- **Transparentnosť a sledovateľnosť** – zostaviť štandardné procesy a pravidlá pre občiansky dialóg a participatívne procesy na rôznych úrovniach, t.j. zlepšiť prístup starších ľudí k národným a miestnym autoritám;
- **Medziúrovňová koordinácia** – posilniť spojenia medzi európskou, národnou a miestnou úrovňou pokiaľ ide o tvorbu politiky, za účelom posilniť a uľahčiť zapojenie a účasť občianskej spoločnosti na celkovom politickom vývoji a dialógu o ňom.

Zapojenie každej z týchto politických úrovní je rovnako dôležité k tomu, aby sa občiansky dialóg stal skutočnosťou a miestom, kde sa názor starších ľudí vypočuje a vezme do úvahy v každej fáze procesu tvorby politiky.

Úlohy pre organizácie starších ľudí

Ako posilniť starších ľudí

Vzdelávať ich a učiť novým schopnostiam

- **Zlepšiť sebaúctu a sebadôveru starších ľudí** tým, že sa im umožní prístup k celoživotnému vzdelávaniu a podnieti sa ich kreativnosť, sebaistota a viac sa zviditeľnia;
- **Učiť starších ľudí praktickým schopnostiam, ktoré im umožnia aktívne sa zúčastňovať na spoločenských diskusiách**, napr. Ako hovoriť na verejnosti, písať petíciu, používať internet a iné technológie;
- **Poskytnúť školenie, aby starší ľudia lepšie pochopili miestne a národné politiky a politikov**. Takéto poznatky sú dôležité k tomu, aby sa im umožnilo aktívne sa zapájať do spoločnosti a efektívne sa zúčastňovať na občianskom dialógu.

Informovať a zvyšovať povedomie

- **Informovať obyčajných starších ľudí o ich právach a povinnostiach**, aby sme ich aktivizovali k aktívnej účasti v demokracii, napr. v miestnych voľbách, referende;
- **Zvyšiť povedomie starších ľudí o demokratických mechanizmoch a participatívnych procesoch**, t.j. čo znamená byť aktívnym v občianskom živote, čo je dôležité pre vyjadrenie svojho priameho hlasu, čo sa dá takouto aktívnou účasťou dosiahnuť.

Zapájať sa do miestnych hnutí

- **Umožniť účasť starších ľudí v každodennej práci organizácií seniorov** prostredníctvom praktických prostriedkov, napr. prispôbiť obmedzenia spojené s mobilitou, zdravím či iné obmedzenia tým, že sa im poskytne bezplatná doprava na stretnutia, poskytnú sa informácie a správy tým, ktorí sú najviac vylúčení prostredníctvom telefonických

III. Odporúčania na posilnenie občianskeho dialógu

Odporúčania na posilnenie občianskeho dialógu

Aby sme zaručili, že starší ľudia budú efektívne zapojení do rozhodovania, majú organizácie občianskej spoločnosti a verejné orgány spoločnú zodpovednosť, aby umožnili a zorganizovali takúto účasť. Nasledovný krátky návod uvádza príslušné úlohy a povinnosti organizácií starších ľudí a verejných autorít k tomu, aby sa občiansky dialóg o otázkach starnutia stal skutočnosťou.

V prvom rade naše odporúčania poskytujú návrhy, ako posilniť samotných starších ľudí. Takéto budovanie schopností je hlavne pre organizácie starších ľudí, ktoré musia poskytnúť starším ľuďom potrebné informácie, schopnosti a poznatky, aby sa zapojili do procesu tvorby politiky. Dynamický občiansky dialóg o otázkach starnutia bude možný vďaka starším ľuďom, ktorí sú uvedomelí, sebavedomí a pripravení reprezentovať záujmy staršieho obyvateľstva v ich spoločnosti.

Ďalej uvádzame úlohy pre verejné orgány na národnej, regionálnej a miestnej úrovni, ktoré z nášho pohľadu musia byť splnené, aby sa podporil a realizoval štruktúrovaný a trvalý občiansky dialóg o otázkach starnutia.

rozhovorov, osobných diskusií či písomného zhrnutia aktivít, ktoré sa pošle poštou;

- **Podnietiť starších ľudí k účasti, aby hovorili sami za seba a bránili svoje záujmy** v existujúcich iniciatívach občianskej spoločnosti, hlavne na miestnej úrovni ako sú rady seniorov, poradenské výbory v domovoch starostlivosti, univerzity tretieho veku, komunitné a susedské skupiny, miestne združenia, atď.

Byť inkluzívny

- **Určiť, kontaktovať a pozvať najmenej aktívnych starších ľudí** k účasti, napr. vyhľadať tých najzraniteľnejších starších ľudí ako sú chudobní či vylúčení, osamelo žijúci starší ľudia, staršie ženy, ľudia s počiatočným štádiom demencie, starší ľudia z národnostných menšín, či tí, ktorí žijú v odľahlých oblastiach;
- **Podporovať vzájomnú podporu v rámci staršej populácie** tým, že vyvineme zmysel pre solidaritu medzi staršími osobami, vrátane tých, ktorí zažívajú chudobu a/alebo sociálne vylúčenie, t.j. každej staršej osobe, ktorá sa chce pridať k zastupiteľskej organizácii, musí byť takáto možnosť poskytnutá;
- **Organizovať stretnutia, neformálne výmeny informácií či tematické diskusie s inými vekovými a populačnými skupinami**, aby sa u starších ľudí posilnil pocit, že patria do veľkej spoločnosti, ktorá je založená na rozmanitosti a tolerancii.

Ako sa zúčastňovať na občianskom dialógu o otázkach starnutia

Kolektívny dôkaz z miestnej úrovne

- **Viesť participatívne stretnutia so staršími ľuďmi na miestnej úrovni pred prípravou stanovísk, odpovedí na verejné konzultácie atď.** Tieto stretnutia musia vyjadrovať hlas obyčajných starších ľudí a zbierať ich názory o ich vlastných potrebách a záujmoch;
- **Zaistiť, aby bol hlas tých najzraniteľnejších starších ľudí zaznamenaný a správne prednesený tvorcom rozhodnutí**, napr. osamelo žijúcich starších ľudí, starších žien a starších ľudí z národnostných menšín;

- **Lepšie spoznať skutočné reality starších ľudí** vyrozprávaním skutočných príbehov starších ľudí – použiť konkrétne príklady vekovej diskriminácie, t.j. prezentovať skutočné prípady z každodenného života.

Anticipovať a iniciovať diskusiu

- **Pravidelne žiadať pozvánky pre starších ľudí, aby sa im umožnila účasť na existujúcich štruktúrach občianskeho dialógu** a zaistilo sa tak, že sa budú efektívne využívať všetky dostupné kanály a mechanizmy pre občiansky dialóg;
- **Predkladať pravidelné vlastné stanoviská, názory, odporúčania, atď.** k relevantným politickým otázkam za účelom upozorniť na záujmy starších ľudí;
- **Iniciovať výmenu informácií a diskusiu s externými činiteľmi a verejnosťou o otázkach, kde je potrebné vyjadriť hlas starších ľudí**, hlavne o otázkach, ktoré sú tabu, ako napr. zneužívanie a týranie starších, viacnásobná diskriminácia, atď.

Spolupracovať s činiteľmi

- **Zapojiť sa do práce s inými organizáciami občianskej spoločnosti, ktoré zastupujú rôzne populačné skupiny**, napr. deti, mládež, ženy, ľudia s telesným postihnutím, národnostné menšiny, aby lepšie pochopili postavenie starších ľudí a vybudovali spoločné stratégie k spoločným otázkam;
- **Zapojiť relevantných činiteľov do diskusií o otázkach starnutia prostredníctvom spoločných aktivít**, napr. výskum a prieskumy, politické diskusie a podujatia na pozdvihnutie povedomia k vybudovaniu sietí pre špecifické témy s podpornými aktérmi z rôznych oblastí;
- **Prilákať externých expertov so schopnosťami a poznatkami o otázkach starnutia a/alebo politickej práci a použiť ich prínos a podporu pre postúpenie záujmov starších ľudí**, napr. v príprave stanovísk;
- **Uznať úlohu a prínos významných a známych starších ľudí** v ich odbornej či osobnej spôsobilosti a získať ich podporu pri presadzovaní sociálneho začlenenia všetkých starších ľudí.

Diskutovať o výsledkoch

- **Konať politicky** vytvorením zoznamu požiadaviek a poslať ich kandidátom pred voľbami;
- **Využiť médiá, hlavne na miestnej úrovni**, pre šírenie informácií a komunikovať o skutočnostiach a každodenných problémoch, ktorým starší ľudia čelia;
- **Využiť rôzne kanály pre šírenie informácií o politických diskusiách a zvýšiť o nich povedomie** u starších ľudí a verejnosti, napr. tematické blogy o otázkach starnutia, sociálne siete na aktivizovanie starších ľudí vrátane informácií o politických procesoch a iniciatív "zhora-nadol".

Poskytnúť spätné informácie a sledovať stav

- **Zaistiť pravidelné informácie starším ľuďom prostredníctvom mechanizmov na oznamovanie**, ako napr. vo forme zápisov zo stretnutí, zhrnutí v rámci stanovísk, príspevkov ku konzultáciám, tematických letákov, telefonických rozhovorov, atď.;
- **Sledovať stav a prispievať do všetkých úspešných fáz politického rozvoja**. Pokračovať v lobovaní je nevyhnutné pri ovplyvňovaní tvorcov rozhodnutí.

Úlohy pre verejné orgány

Ako podporiť štruktúrovaný a udržateľný občiansky dialóg

Posilniť organizácie starších ľudí

- **Venovať rovnakú pozornosť všetkým organizáciám, ktoré pracujú na tom, aby umožnili starším ľuďom účasť na tvorbe politiky**, t.j. zapojiť všetky organizácie bez ohľadu na ich skúsenosti a poznatky v oblasti politickej práce, aby bol vypočutý každý hlas v občianskej spoločnosti;
- **Poskytnúť školenie pre posilnenie poznatkov a schopností organizácií starších ľudí**, ktoré sú potrebné pre účasť na tvorbe politiky, napr. o právnych otázkach, špecifických témach týkajúcich sa starnutia ako sú sociálne služby a dôchodkové reformy, a praktické aspekty ako sú techniky lobovania.

- **Finančne podporiť organizácie starších ľudí, aby sa stali aktívnymi činiteľmi v politickom rozvoji**. To sa dá uskutočniť cez viacročné operačné spolufinancovanie, krátkodobé granty, tematické projekty a/alebo pomoci pre konkrétny účel na každodenné aktivity, ako je uhrádzanie nákladov na cestovné/ ubytovanie, prístup na internet, atď.;
- **Brániť záujmy starších ľudí pri výbere národných, regionálnych a miestnych koordinátorov, ktorí budú vystupovať ako kontaktné body s občianskou spoločnosťou**, aby sa zviditeľnili a zdôraznili otázky staroby a potrieb našej starnúcej populácie.

Zabezpečiť právne prostredie

- **Zostaviť právne rámce pre občiansky dialóg, vrátane občianskeho dialógu so staršími ľuďmi a tými, ktorí ich zastupujú**. Verejné orgány na národnej úrovni, musia hlavne poskytnúť podmienky pre participatívne iniciatívy, ktoré permanentne zahŕňajú starších občanov do formovania procesov tvorby politiky;
- **Dohodnúť a posilniť spoločné kvalitatívne štandardy pre občiansky dialóg**, ktoré umožnia riadnu výmenu informácií o politických otázkach s občianskou spoločnosťou. Právne rámce pre občiansky dialóg by sa mali zaviesť, aby sa zaručila transparentnosť a sledovateľnosť;
- **Poskytnúť národné usmernenia pre strategické zapojenie starších ľudí v prospech miestnych autorít a iných činiteľov, vrátane organizácií občianskej spoločnosti**.

Posilniť transparentnosť a sledovateľnosť

- **Presadzovať rámce a mechanizmy občianskeho dialógu vydávaním a šírením informácií o existujúcich či plánovaných participatívnych alebo konzultačných procesoch na všetkých úrovniach, t.j. aby s nimi bola verejnosť čo najlepšie oboznámená;**
- **Zaistiť prístup k pracovným alebo politickým agendám, správam z výskumu či akýmkoľvek relevantným informáciám pred stretnutiami** s organizáciami starších ľudí, aby sa zástupcovia starších ľudí mohli vopred pripraviť na tieto diskusie;

- Školiť tvorcov rozhodnutí a štátnych zamestnancov o úlohe participatívneho riadenia. Musia pochopiť prečo a ako by sa mala presunúť moc z tradičných politických inštitúcií na nové formy a rámce pre politickú účasť.

Poskytnúť spätné informácie

- **Poskytovať pravidelné aktuálne informácie počas a po konzultáciách**, aby mali organizácie starších ľudí možnosť reagovať a prispievať do každej fázy tvorby politiky;
- **Umožniť zapojenie najviac vylúčených skupín do procesu rozhodovania**. Priestor pre zapojenie a vplyv týchto skupín je zvyčajne nejasný a musí sa špecificky umožniť.

Koordinácia

- **Posilniť povedomie a pochopenie o existujúcich právnych rámcoch a/alebo kvalitatívnych štandardách pre občiansky dialóg medzi centrálnou a miestnou vládou**, aby si splnili tvorcovia politik povinnosť ohľadne zapojenia zainteresovaných činiteľov do tvorby politiky;
- **Umožniť zainteresovaným činiteľom zapojenie v rámci celej krajiny**, vrátane zapojenia v malých mestách, dedinách či miestnych komunitách, ktoré sú najviac vzdialené od hlavnej tvorby politiky;
- **Vytvoriť a zlepšiť komunikačné kanály pre podporaie diskusií medzi všetkými existujúcimi fórami občianskeho dialógu**, a tak zdieľať osvedčené postupy a určiť odporúčania pre tvorbu politiky na centrálnej úrovni.

Záver

Hlavným účelom občianskeho dialógu je umožniť výmenu informácií a diskusiu medzi tvorcami politik a relevantnými zainteresovanými činiteľmi, vrátane občianskej spoločnosti. Výsledky z rozhovorov, ktoré sa uskutočnili počas projektu INCLUSage odhalili narastajúcu ochotu starších ľudí aktívne sa zapájať do takýchto politických diskusií. Avšak tvorcovia politik a štátni zamestnanci často nechcú vpustiť občiansku spoločnosť do týchto diskusií alebo nevedia, ako aktívne podporovať takéto organizácie, aby sa zapájali do tvorby politiky. Našťastie mentalita a postoje sa rozvíjajú a narastá počet neformálnych iniciatív aj právnych rámcov, ktoré sa vytvárajú na podporu aktívneho občianskeho dialógu.

Z pohľadu starších ľudí hlavným prínosom účasti na plánovaní politiky a ovplyvňovaní realizácie politiky je vo všeobecnosti zlepšenie kvality života pre starších ľudí. Prostredníctvom občianskeho dialógu o otázkach starnutia sa môžu vytvoriť politické opatrenia, ktoré by lepšie spĺňali záujmy a potreby starších ľudí. Občiansky dialóg je o počúvaní názorov ľudí a o podnecovaní a uznaní ich prínosu pre komunitu, v ktorých žijú. Partneri projektu INCLUSage dúfajú, že táto Príručka pomôže zaistiť, aby starší ľudia boli vnímaní ako rovnocenní občania a že ich hlas nebude len vypočutý, ale tiež ovplyvní politický vývoj v oblasti otázok starnutia a začlenenia do spoločnosti. Aktívne občianstvo a blaho sú právom každého, bez ohľadu na vek človeka.

“Výsledky z rozhovorov, ktoré sa uskutočnili počas projektu INCLUSage odhalili narastajúcu ochotu starších ľudí aktívne sa zapájať do takýchto politických diskusií.”

“Občiansky dialóg je o počúvaní názorov ľudí a o podnecovaní a uznaní ich prínosu pre komunitu, v ktorých žijú.”

Projekt INCLUSage vrátane tejto príručky zrealizovali:

- **Bulharsko:** Donka Paproikova Charitable Organisation a Tulip Foundation
- **Česká republika:** Život 90
- **Fínsko:** Association of Swedish-Speaking Pensioners
- **Nemecko:** BAGSO a Landesvereinigung für Gesundheit Niedersachsen
- **Taliansko:** Ancescao Lazio
- **Poľsko:** Forum 50+ a Fundacja Ja Kobieta
- **Slovensko:** Forum Pre pomoc Starsim

Radi by sme sa poďakovali hlavne za príspevky a podporu:

- Účastníkom z radov starších ľudí zo siedmich partnerských krajín
- Generálnemu riaditeľstvu Európskej Komisie pre zamestnanosť, sociálne záležitosti a začlenenie,
- Skupine Európskeho parlamentu pre otázky starnutia a medzigeneračnej solidarity
- Výboru regiónov
- Všetkým ostatným, ktorí prispeli k úspešnej realizácii projektu INCLUSage

Pre ďalšie informácie týkajúce sa tejto Príručky a projektu INCLUSage kontaktujte prosím:

Macieja Kucharczyka
maciej.kucharczyk@age-platform.eu
alebo navštívte našu internetovú stránku:
<http://www.age-platform.eu/en/action-name-02>

2001-2011: AGE is 10 years old!

AGE Platform Europe je Európska sieť organizácií ľudí vo veku 50 rokov a viac a zastupuje vyše 28 miliónov starších ľudí v Európe. Cieľom AGE je vyjadrovať a presadzovať záujmy 150 miliónov obyvateľov vo veku 50 rokov a viac v Európskej únii a zvyšovať povedomie o otázkach, ktoré sa ich najviac týkajú.

111 rue Froissart
B-1040 Brussels
Tel: +32 2 280 14 70
Fax: +32 2 280 15 22
www.age-platform.eu

Táto publikácia je podporovaná v rámci Programu Európskeho spoločenstva pre zamestnanosť a sociálnu solidaritu (2007 – 2013). Tento program je riadený Generálnym riaditeľstvom Európskej komisie pre zamestnanosť, sociálne záležitosti a rovnaké príležitosti. Program bol zriadený s cieľom finančne podporovať vykonávanie cieľov Európskej únie v oblasti zamestnanosti a sociálnych záležitostí, ako sa stanovuje v sociálnej agende, a prispievať tak k dosahovaniu cieľov Lisabonskej stratégie v týchto oblastiach.

Sedemročný program sa zameriava na všetky zúčastnené strany, ktoré môžu pomôcť pri formovaní rozvoja primeraných a účinných právnych predpisov a politík v oblasti zamestnanosti a sociálnych záležitostí v celej EÚ-27, v krajinách EZVO-EHP, v kandidátskych krajinách EÚ a krajinách, ktoré sa usilujú stať sa kandidátskymi krajinami EÚ.

Úlohou programu PROGRESS je posilniť prínos EÚ, pokiaľ ide o podporu záväzkov a úsilia členských štátov pri vytváraní väčšieho počtu pracovných miest a zlepšovaní ich kvality a pri budovaní súdržnejšej spoločnosti. V súvislosti s tým bude program PROGRESS prínosom pri:

- poskytovaní analýz a politického poradenstva v oblastiach politík, ktoré pokrýva program PROGRESS;
- monitorovaní a podávaní správ o vykonávaní právnych predpisov a politík EÚ v oblastiach politík, ktoré pokrýva program PROGRESS;
- podporovaní šírenia politík, učenia sa a poskytovania pomoci medzi členskými štátmi, pokiaľ ide o ciele a priority EÚ; a
- ďalšom šírení stanovísk zúčastnených strán a spoločnosti ako celku

Ďalšie informácie nájdete na:
<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=327&langId=en>

Informácie obsiahnuté v tejto publikácii neodrážajú stanovisko ani názor Európskej Komisie